

культурно-освітні функції. До них відносяться всі освітні заклади, а також заклади культури – бібліотеки, театри, музеї, книгодрукування, радіо- і телекомунікації, які беруть участь у формуванні культурно-освітнього середовища та підвищення рівня культурно-освітніх послуг. Інші галузі соціальної сфери мають епізодичні зв'язки з культурою та освітою, і їх не варто включати до складу КОК. Вони також не відіграють важливого значення у територіальній організації досліджуваного комплексу.

Література:

1. Білецький М. І. Формування міжгалузевого комплексу обслуговування населення району // Проблеми соціально-економічної географії Західного регіону України. – К.: УСДО, 1993. – С. 109-118.
2. Владиславлев П. А. Система образования в европейских странах. – М.: Наука, 1989. – С. 36-131.
3. Голіков А. П., Олійник Я. Б., Степаненко А. В. Вступ до економічної і соціальної географії. – К.: Либідь, 1996. – 320 с.
4. Закон Української радянської соціалістичної республіки „Про освіту” // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – №34. – С. 943-961.
5. Ковалев С. А., Покишишевский В. В. География сферы обслуживания как особая экономико-географическая дисциплина // Итоги науки и техники. Сер. География СССР. География сферы обслуживания. – М.: ВИНТИ, 1974. – Т. 11. – С. 8-36.
6. Кондратюк О. Проблеми реформування освітнього комплексу регіону // Регіональна економіка. – 1997. – №3. – С. 150-158.
7. Куценко В. И. Региональные особенности развития социально-культурной сферы. – К.: Наукова думка, 1984. – 224 с.
8. Максаковский В. П. Географическая культура: учебное пособие для вузов. – М.: Гуманит, изд. центр ВЛАДОС, 1998. – 416 с.
9. Романенко М. І. Освіта як об'єкт соціально-філософського аналізу. – Дніпропетровськ Промінь, 1998. – 131 с.
10. Рудник Б. Л. Управление культурой: проблемы и направления перестройки // Социально-экономические проблемы развития культуры. – М., 1989. – С. 19-45.
11. Соціально-економічна географія України / За ред. Шаблія О. І. – Львів: Світ, 2000. – 608 с.
12. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука / . – К.: Головна редакція УРЕ, 1986. – 800 с.
13. Флінта Н. Основні підходи до розкриття понять і категорій сфери обслуговування // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Географія. – 1998. – №2 – С. 136-139.
14. Шаблій О. І. Суспільна географія. – Львів: ЛНУ, 2001. – 744 с.
15. Щегинин В. П. Научные подходы к экономике образования // Педагогика. – 1996. – № 1. – С. 12-17.

Summary:

Natalia Flinta. CULTURE-EDUCATIONS COMPLEX, HIS ESSENCE AND PLACE IN DEVELOPMENT OF SOCIETY

The notion of cultural-educational complex has been discovered and the character of its constituents has been given in the work. The complex substance of this notion has been proved. The scientists' contribution and their relation to cultural-educational complex formation has been analyzed.

УДК 911.3 : 32

Андрій КУЗИШИН

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ: ГЕОПРОСТОРОВІ АСПЕКТИ

На зламі XX-XXI ст. Україна визначилась у своєму розвитку як соціальноорієнтована держава, політика якої має забезпечувати умови для пристойного життя та вільного розвитку особистості. З цією метою сьогодні проводиться зміна соціально-політичної надбудови, відбувається масштабне розширення та реформування форм власності, перетворення державної власності на приватну через її приватизацію. Далеко не другорядну роль в цьому

процесі відводиться політиці, як суспільному явищу.

Політика тією чи іншою мірою зумовлює зміст неповторного, унікального життя будь-якої людини, навіть якщо ця людина не бере участь в її виробленні, становленні, практичній реалізації. У зв'язку з цим можна говорити про соціологізацію політики.

Соціальний розвиток взаємодіє з економічною, політичною і духовною сферами. Він відбиває не лише рух соціальної інфраструктури, а й саму життєдіяльність людей, їх якість і спосіб життя. Характеризуючи зміни становища людини в системі суспільних відносин, соціальний розвиток представляє собою результат сформованого до певного моменту розподілу індивіда за соціальними позиціями (за їх місцем у виробництві, суспільно-політичній практиці, культурі та ін.).

Проблемами дослідження геопросторових процесів соціально-політичного розвитку українського суспільства займалися ще соціологи та громадсько-політичні діячі України XIX-XX ст. (М. Драгоманов, І. Франко, М. Міхновський, В. Липинський, В. Старосольський, М. Шаповал, О. Бочковський, Ю. Липа, Л. Ребет та ін.), і етногеографи та політико-географи (Г. Величко, С. Рудницький, В. Кубійович, Т. Олексіюк, В. Садовський, І. Шимонівич та ін.). В кінці XX ст. в Україні уже сформовано інформаційно-методичну основу вивчення сучасних соціально-політичних процесів і їх вплив на електоральні уподобання населення України. Причому більшість досліджень у цій сфері мали і мають яскраво виражений міждисциплінарний характер. Зокрема, зростає увага до соціально-політичних проблем в етнології, яка досліджує історичні та сучасні політичні виміри життєдіяльності етнічнонаціональних спільнот і груп (В. Наулко, Р. Кирчів, С. Макарчук, С. Павлюк, А. Пономарьов, І. Терлюк, М. Тиводар та ін.). Ця проблема залишається в центрі уваги і фахівців політичної історії (Н. Антонюк, Я. Грицака, Я. Дашкевича, Г. Касьянова, В. Сергійчука, І. Козловського та ін.). Багато в цьому напрямку працюють політологи та політичні аналітики (В. Євтух, О. Картунов, О. Майборода, П. Надолішній, Л. Нагорна, І. Онищенко, М. Панчук, В. Потульницький, С. Сворах, В. Трощинський та ін.). Серед вітчизняних географів дана проблема частково знайшла своє відображення в працях М. Багрова, А. Доцента, Я. Жуланського, А. Ковальчука, В. Круля, Р. Лозинського, О. Любцевої, К. Мезенцева, С. Павлова, І. Ровенчака, Р. Сливки, О. Топчієва, О. Хомри, О. Шаблія, Л. Шевчук та ін. Саме доробок згаданих науковців та громадських діячів став основою для написання даної публікації.

Метою проведення даного дослідження було визначення геопросторових особливостей соціально-політичних процесів, що визначають електоральну прихильність населення України, а також спроба встановлення взаємозалежності соціально-політичних потреб населення різних регіонів і їх виборчу активність та прихильність. Виходячи із поставленої мети нами були поставлені наступні завдання:

- встановити геопросторовий зв'язок залежності результатів голосування від соціально-політичних процесів конкретних обласних регіонів;
- виявити мотивацію поведінки електорату в конкретних регіонах;
- обґрунтувати зв'язок впливу політичних партій на певні території;

Соціальні умови, які безпосередньо визначають відмінності у рівні, якості й способі життя населення, можливостях розвитку здібностей, далеко не однакові в різних районах країни. Вони характеризують геопросторові соціально-політичні відмінності, які, в свою чергу, впливають на геопросторову соціально-політичну структуру – один із видів соціальної структури суспільства.

Геопросторова диференціація соціального розвитку, нерівність людей за умовами життя в різних регіонах країни охоплює велике коло політичних, духовних і економічних проблем. Серед складових геопросторових соціально-політичних відмінностей можна назвати відмінності між умовами праці й побуту, соціальних спільнот у районах різного таксономічного рангу, рівнем їх соціального розвитку, включаючи показники освіти,

професійно-кваліфікаційну підготовку, територіальних пріоритетів наявних політичних партій та громадських рухів, електоральні уподобання населення різних регіонів; взаємозв'язок національної та релігійної складових тощо. Соціально-політичні відмінності складні за структурою, їм властиві численні ознаки і особливості, різноманітність сторін, які їх характеризують.

Існування геопросторових соціально-політичних відмінностей небажане з багатьох причин. Вони свідчать про наявність неоднакових умов праці й побуту населення на території країни, їх політико-електоральну прихильність, про різні можливості всебічного розвитку особи. Як показує світовий досвід, коли межа відмінностей міжрегіональних рівнів становить 30-50 пунктів, виникає соціально-політичне напруження, починається неконтрольована міграція населення, відбуваються інші негативні явища. У підсумку ці суперечності стримують процес досягнення соціального прогресу суспільства.

Одним з принципово важливих напрямків досягнення такого соціального прогресу варто назвати вибори.

Вибори є не тільки формою прямого народовладдя. Вони є виокремленням людей кращих поміж себе, виділенням еліт. Вибори є національним процесом, що формують політичне ядро нації та визначають політичного лідера нації. Таким чином вибори постають не тільки як індикатор рівня національної інтеграції. Вони безумовно самі певним чином впливають на національно-інтеграційний процес, підсилюючи або навпаки, гальмуючи його. Найбільш показовими у цьому плані є вибори народних депутатів та вибори Президента України. Що ж до місцевих виборів, то вони радше пов'язані із виконанням завдань розвитку інституту самоврядування.

Виборча кампанія є апогеєм політичного життя, завершенням політичного циклу в діяльності окремої політичної структури чи окремого політика. Під час виборчого марафону, політична комунікація займає центральне місце у політичній діяльності й має вирішальне значення в подальшій долі політика чи політичної структури, у розвитку політичних процесів у суспільстві.

Важливим в таких процесах є вмотивування поведінки людей, що беруть участь в голосуванні.

Дослідження мотивації поведінки особи у виборчому процесі можна здійснювати, аналізуючи:

- мотивацію абсентеїзму,
- мотивацію участі в голосуванні,
- мотивацію конкретного електорального вибору,
- мотивацію участі громадян у різноманітних формах електронної діяльності.

Мотивація участі в голосуванні має як позитивне, так і негативне забарвлення. За результатами опитування, проведеного центром "Соціальний моніторинг" спільно з Українським інститутом соціальних досліджень, відповіді респондентів на запитання "Чому ви маєте намір взяти участь у виборах до Верховної Ради України?" розподілилися так: 26,9% – для мене це спосіб висловити свою незгоду з державно політикою; 12,1% – не хочу, щоб до влади прийшли люди, яких я не поважаю; 11,0% – беруть участь за звичкою; 5,0% – вважаю це своїм обов'язком; 0,6% – інші відповіді; 13% – важко відповісти; 22,5% – не збираюся брати участь у голосуванні" [5, с. 146]. Привертає увагу переважно негативна мотивація участі громадян у виборах, як добра можливість висловити свою незгоду з політикою держави.

Серед комплексу мотивації найвиразніше виділяються екологічні міркування, партійна лояльність, передвиборча програма, особисті симпатії [5, с. 146].

Вибори до органів влади є найважливішою центральною частиною політичного процесу при демократичному політичному режимі, їх ефективність залежить від низки факторів.

**Підсумки голосування населення України у виборах до Верховної ради 2006 року
за основними напрямками орієнтації політичних сил, %**

№ з/п	Region	Націонал-патріотичні сили		Ліберально-центристські сили		Ліви	
		Підтримка партій та блоків, що пройшли до парламенту	Підтримка партій та блоків, що не пройшли до парламенту	Підтримка партій та блоків, що пройшли до парламенту	Підтримка партій та блоків, що не пройшли до парламенту	Підтримка партій та блоків, що пройшли до парламенту	Підтримка партій та блоків, що не пройшли до парламенту
1.	Україна	47,16	7,19	32,53	5,17	4,40	3,56
2.	АР Крим	15,51	2,42	63,54	4,72	4,97	8,84
3.	Вінницька	70,58	6,73	10,80	5,55	4,55	1,78
4.	Волинська	74,47	12,58	5,17	4,53	2,57	0,68
5.	Дніпропетровська	24,40	3,47	54,02	7,25	6,78	4,07
6.	Донецька	4,23	1,12	80,28	3,36	3,42	7,59
7.	Житомирська	54,83	6,15	23,22	7,06	6,91	1,83
8.	Закарпатська	57,28	10,28	23,18	6,36	1,57	1,33
9.	Запорізька	18,29	3,21	57,64	7,12	6,01	7,72
10.	Івано-Франківська	82,00	12,46	2,11	2,49	0,63	0,31
11.	Київська	71,87	6,20	12,63	5,05	2,90	1,30
12.	Кіровоградська	50,13	6,27	25,93	7,92	7,85	1,88
13.	Луганська	6,08	1,38	78,57	3,60	4,68	5,68
14.	Львівська	76,77	14,87	3,25	3,80	0,76	0,55
15.	Миколаївська	20,19	3,56	58,16	6,12	6,16	5,81
16.	Одеська	19,88	5,45	57,96	6,76	3,88	6,06
17.	Полтавська	52,07	7,57	26,54	5,25	7,08	1,78
18.	Рівненська	68,48	15,74	8,73	3,94	2,24	0,86
19.	Сумська	65,65	7,43	13,62	4,03	6,68	2,61
20.	Тернопільська	75,90	19,02	2,23	2,13	0,49	0,23
21.	Харківська	20,86	4,33	58,02	6,10	5,12	5,55
22.	Херсонська	32,16	3,66	46,31	6,06	8,00	3,81
23.	Хмельницька	68,31	9,05	12,66	4,50	3,88	1,60
24.	Черкаська	64,53	8,41	13,64	4,87	5,59	2,96
25.	Чернігівська	64,32	7,85	18,51	4,70	2,47	2,14
26.	Чернівецька	62,29	6,90	16,94	5,66	5,93	2,28
27.	м. Київ	65,66	7,38	14,02	7,25	3,55	2,12
28.	М. Сімферополь	7,49	1,44	69,44	4,48	5,14	12,01

* розраховано за даними Центральної виборчої комісії [6]

Знання основних причин, що сприяють участі у виборах, дозволяє передбачати основні несподіванки, запобігати причинам і негативним наслідкам

Серед мотивів поведінки, що стримують участь у виборах відіграють: почуття байдужості до політичних справ, ворожість до політичної системи, заплутаність виборчого процесу, що заважає зробити людям свідомий, продумай вибір. Серед політичних умов поряд з історичними традиціями слід відзначити: існування сильного громадянського суспільства зі структурними інститутами, розвинену багатопартійність, усталену законодавчу базу. Аналіз усіх цих умов, крізь призму української дійсності свідчить про слабкість об'єктивних засад виборців до організації влади [5, с. 148].

Загальну поведінку українського електорату в останній виборчій кампанії дають можливість стверджувати, що практично в усіх українських регіонах спостерігається розпорошеність поглядів та електоральної прихильності.

Проводячи аналітичний огляд табл. 1, варто звернути увагу на те, що націонал-патріотичні сили отримали перевагу в прохідних до парламенту партій у всіх без виключення регіонах України. Водночас, через розпорошеність прихильності до партій цього спрямування (існувала велика кількість дрібних партій націонал-патріотичного напрямку, які не пройшли до парламенту, але “відтягнули” на себе певну частку демократичного електорату), ці партії суттєво недобрали депутатських місць. Слід зауважити, що в західноукраїнських областях спостерігається найсуттєвіше розрізнення прихильності до націонал-патріотичних сил. Так, в Тернопільській області понад 19 % голосів було віддано за партії цього спрямування, що не потрапили до парламенту, в Рівненській області – понад 15 %, Львівській – майже 15 %, Івано-Франківській – понад 12%. Це яскрава ознака субрегіональних пріоритетів в прихильності до певних політичних сил чи їх лідерів, але не до продуманої стратегічно важливої державницької ідеї. Якщо оцінювати згадані регіони з позицій кількості електорату, в порівнянні з східними, то тут також суттєва перевага та більша однотайність електорату східних регіонів, що більш однотайно висловлюють власну думку і тому мають значно менші втрати кількості депутатів.

При аналізі голосувань за ліберально-центристські сили, втрати “розпорошеності” голосів мають більш наглядний характер. Так, в Івано-Франківській та Тернопільській областях ці сили не подолали необхідний бар’єр, але за умови єдиної політичної сили цього напрямку гіпотетично ці партії і тут набрали б необхідну кількість голосів (можна спрогнозувати показники на рівні 4 %).

Ліві сили подолали бар’єр в 17 адміністративних регіонах, але в більшості з них вони набрали мінімальний прохідний бал. За умови виступу єдиним фронтом цей напрямок не став би лідером виборчого процесу, але пропорційна кількість депутатів цих сил була б більшою.

Звідси можна твердити, що з позиції географічного аналізу соціально-політичного розвитку, класичні політологічні схеми потребують додаткової корекції. Загальноприйняте ділення на лівих-правих, консерваторів-лібералів, поміркованих-радикалів не цілком відображає специфіку партійної системи України. Багато в чому це викликано об’єктивними причинами. Говорять, що наше суспільство переживає період трансформації, часто забуваючи про те, що як такого українського суспільства не існувало. Воно тільки формується – багато в чому насильницьки і штучно – на соціально-економічній і культурній базі радянського періоду. При цьому державна незалежність, що була отримана в результаті впливу переважно, зовнішніх чинників, лише формує власну внутрішню опору. Згідно опитуванням громадської думки, тільки третина населення усвідомлює себе громадянами України. Це і не дивно, адже посилена фетишизація суверенітету не підкріплюється реальними досягненнями в економічній, політичній, культурній сфері української держави. Виборчі процеси останніх років проходять в умовах кризи ідеологій в українському суспільстві і політикумі. Ідеологічний запас антикомунізму вже не грає вирішальної ролі в конкурентній боротьбі, що посилилася. Серйозні політичні сили, без особливої потреби (наприклад, президентські вибори), не акцентують на цьому увагу виборців. Можна сказати, що позиціонування від негативу: самозабуття боротьба з комунізмом як уособленням всіх бід і джерелом злочинних проблем – стало долею політичних маргіналів. З географічного зрізу результатів виборів видно, що правий політичний спектр, у зв’язку з цим, випробовує кризу самоідентифікації. Експлуатація іміджу лідерів (Тимошенко чи Ющенко) ще може принести електоральні дивіденди Народного Союзу “Наша Україна”, Народним Рухам, КУНУ і ПРП, але не вирішує фундаментальних ідеологічних і організаційних проблем планованого блоку.

Що стосується ідеологічного позиціонування центристських сил ("Партія регіонів", НДП, "Трудова Україна", СДПУ(о)), то вони, природно, виступають з помірно консервативних позицій відносно до сталого порядку речей і реалізують свої стратегії в рамках існуючої моделі влади. Позиціонування себе як центристи, в даному випадку, не несе якогось власне ідеологічного навантаження і свідчить про інструментальний характер партійних доктрин.

Процес необхідності позиціонування в ході виборчої компанії обумовлює ідеологічний зсув вказаних партій в лівий центр. У суспільстві сильна потреба в соціальній захищеності, в сильній державі як гаранті основних прав і свобод людини. Лівоцентристські орієнтації населення, які багато в чому успадковані від радянського періоду, стають все більш перспективним об'єктом ідеологічної розробки.

Характерною особливістю політичного процесу стало і те, що фактично праві соціально-економічні інтереси (інтереси крупного і середнього бізнесу) реалізуються на лівоцентристському електоральному полі. Парадоксальність подібного ідеологічного позиціонування, пояснюється тим, що економічні інтереси центристів безпосередньо пов'язані з державним регулюванням ринкових механізмів. І тому, посилення ролі держави в соціально-економічній сфері для них є настійною необхідністю, умовою збереження і зміцнення досягнутих позицій.

Значна увага центристами приділяється і регіональній тематиці. По-перше, центристські партії самі формувалися на базі регіональних еліт, по-друге, ідеологічний потенціал регіоналізму ще ніким не використаний повною мірою.

"Партія Регіонів", що вибрала саме регіоналізм як ідеологічний бренд, демонструє здатність вивести регіональну політику на якісно інший рівень. Погоджуючи інтереси регіонів на політичному рівні, і таким чином консолідуючи інтереси країни і суспільства в цілому, Партія Регіонів заявляє про себе як про партію сильної і відповідальної влади. Ідеологема власті може стати ключовим мотивом виборчої компанії Партії Регіонів.

Вивчення соціально-політичних процесів засвідчує, що серед сукупності чинників життєдіяльності та політичної активності спільнот і груп визначальне значення займає насамперед територіальна організація етнонаціональної сфери, тобто розміщення етнічних спільнот і груп на території, включаючи і їхнє розселення і територіальні співвідношення та зв'язки між структурно-територіальними підрозділами. За твердженням М.С. Дністрянського, територіальна організація етнічної спільноти завжди є у тісному зв'язку з її людністю, яка визначає повноту структури етносу, тобто наявність окремих підрозділів, які у процесах життєдіяльності забезпечують постійне його оновлення, адаптацію до різних викликів та до нових, часом несприятливих умов. Поєднання людності етнічної спільноти з розмірами та властивостями етнічної території становить її демогеографічний потенціал [1, с. 6-7].

Об'єктивні тенденції геополітичних і геокультурних процесів підтверджують, що соціально-політична ідентичність закономірно потребує інституційного закріплення як своєї унікальності, так і функціональної значущості. І саме державність створює щонайширші умови для реалізації і збереження національної самобутності. Тому формування соціально-політичних процесів виступає об'єктивним процесом розширення сфери життєдіяльності спільнот. А основним їх наслідком і відображенням є формування національних держав, найбільш характерними рисами яких є: особливі історично-генетичні засади (сформувалися або безпосередньо внаслідок етнополітичного самовизначення, або внаслідок об'єднання різних державних утворень на єдиній етнонаціональній основі), територіальна організація (в основі державної території – ареал розселення державоформуючого етносу) та чітко виражене культурне обличчя, яке визначає культура державоформуючої нації.

Література

1. Головатий М.Ф. Соціологія політики. –К.: МАУПІ, 2003. – 504с.

2. Дністрянський М. С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. Автореф. ... докт. геог. наук – К., 2005. – 24 с.
3. Кузишин А.В. Зміна геопросторових електоральних уподобань населення України в світлі парламентських виборів // Наукові записки. Серія: Географія. – Тернопіль, 2002. - № 1 С. 62 – 65.
4. Кузишин А.В. Суспільно-географічні дослідження виборчого процесу в подільських областях // Науковий вісник Чернівецького університету. – Вип.246: Географія. –Чернівці, 2005. – С. 190-194.
5. Хомма Н.М. Мотивація електоральної поведінки громадян // Наукові записки Української академії друкарства – 1999. – Вип. 1 – с. 146-149.
6. www.cvk.gov.ua

Summary:

Andrey Kuzishin. SOCIO-POLITICAL DEVELOPMENT OF UKRAINIAN SOCIETY THROUGH THE PRISM OF ELECTORAL PROCESS GEOSPACE ASPECT.

УДК 911.3

Мирослава КНИШ

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ТИПОЛОГІЙ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

Країни світу на початку ХХІ століття значно відрізняються від того, якими вони були в середині чи наприкінці ХХ ст. Особливо неоднорідно розвивалося суспільство в країнах, що розвиваються. Деякі з них побудували індустріальне суспільство або ж перебувають на стадії його побудови, але є й такі, які все ще перебувають на доіндустріальній стадії розвитку. У той час, як більшість розвинених країн світу належать до постіндустріальних країн і приступили до побудови інформаційного суспільства.

Проаналізуємо найпоширеніші типології країн, що розвиваються за період 1950-2000 роки. У зв'язку з тим, що нові типології з'являлися в середньому через кожні десять років, упродовж другої половини ХХ ст. нами виокремлено п'ять характерних періодів їхнього формування і сучасний період, що охоплює початок ХХІ ст.

У першому періоді, який охоплював 50-і роки ХХ ст., у вітчизняній науковій літературі утвердилася загальна типологія країн, яка базувалася на марксистсько-ленінській теорії. В основу розробки типології було покладено критерій приналежності країни до того чи іншого суспільного ладу. Виходячи з цього формаційного критерія, країни світу поділялися на три типи: капіталістичні, соціалістичні і країни, що розвиваються. Країни, що розвиваються у свою чергу поділялися на три підтипи: країни, які йдуть по капіталістичному і некапіталістичному (соціалістичному) шляху, а також такі, які не визначалися напрямом орієнтації свого розвитку. Така загальна типологія країн проіснувала аж до 90-х років ХХ ст.

В 60-ті роки ХХ ст. найбільшого поширення набули спеціальні типології, в основу розробки яких були покладені політичні та економічні критерії. Актуальною у цей період була типологія країн, що розвиваються, яка групувала їх за ступенем політичної незалежності [8, с.323]:

- колонії, які звільнилися;
- формально суверенні країни, які продовжують знаходитися у військово-політичній залежності;
- політично незалежні країни, які ведуть боротьбу за економічну незалежність;
- політично незалежні країни, в яких поступово складаються передумови для переходу на прогресивний шлях розвитку.

В 60-х роках ХХ ст. російський географ В. Вольський за рівнем економічного розвитку виокремив три типи країн [1, с.51]:

- економічно високорозвинені;
- економічно середньорозвинені;